

УДК 330.322.3

С. В. Васильєв,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Н. М. Іванченко,
аспірант кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ФАКТОРИ І НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

S. Vasil'ev,
 PhD in Economics, Associate Professor of Economic Theory and Economics
 of Agriculture Department Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University
 N. Ivanchenco,
 Graduate student of Economic Theory and Economics
 of Agriculture Department Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

FACTORS AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті узагальнено підходи щодо визначення сутності поняття "інвестиційна привабливість". Визначено основні фактори інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Досліджено їх вплив на інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва. Обґрунтовано напрями покращення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору.

The article the directions of determination essentiality of "investment attractiveness" generalized. The main factors of investment of enterprises of agricultural are determined. Their influence of factors on the investment attractiveness of the agricultural production are studied. The directions of the improvement investment attractiveness of enterprises of agricultural sector are proved.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, сільськогосподарське виробництво, інвестиційна політика.

Key words: investments, investment attractiveness, agricultural production, investment policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Процес залучення інвестицій в українські аграрні підприємства пов'язаний з їх інвестиційною привабливістю. Першим етапом у разі прийняття інвестиційного рішення оцінка інвестиційної привабливості потенційного об'єкта інвестування. В цьому плані підвищення інвестиційної привабливості аграрного підприємства виступає метою інвестування та залучення максимально можливого обсягу інвестицій.

У сучасних умовах у власників аграрних підприємств існує необхідність і можливість самостійно визначати напрями, джерела і заходи своєї інвестиційної діяльності, тобто самостійно формувати свою інвестиційну політику. Зміна ринкової кон'юнктури характеризується високим динамізмом, що вимагає від кожного суб'єкта господарювання швидкої реакції і здатності оперативно корегувати свої практичні дії. Наявність у власників підприємств такої здатності забезпечує їм можливість поступово розвиватися і переходити від одного якісного стану до іншого.

В основі інвестиційної політики підприємства знаходяться взаємні інтереси співвласників підприємства і його потенційних інвесторів. Причому можливість залу-

чення інвестицій залежить як від розуміння та врахування інтересів партнерів, так і від можливості інвестора оцінити інвестиційну привабливість свого об'єкта. Власник будь-якого підприємства зацікавлений у підвищенні рівня інвестиційної привабливості, прагне розвивати своє виробництво і підвищувати конкурентоспроможність підприємства і своєї продукції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку наукових основ інвестиційної діяльності та інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва досліджували у своїх працях вітчизняні науковці: І.П. Андрушків, І.І. Вініченко, А.П. Гайдуцький [4], М.І. Кісіль, В.В. Ковальов, М.Ю. Коденська, Л.О. Мармуль, П.Т. Саблук [5] та ін. Проте наявність деяких дискусійних питань, постійні зміни, які відбуваються в економічних відносинах, вимагають подальших поглиблених досліджень щодо інвестиційної діяльності в цілому та інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва і притаманних їм проблем. Виходячи з цього тематика статті є актуальною.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є уточнення змісту категорії "інвестиційна привабливість", дослідження її в контексті проблем розвитку сільськогосподарського виробництва і визначення можливих напрямів їхнього вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інвестиційна привабливість підприємств є індикатором, який дозволяє зробити висновки потенційним інвесторам про необхідність і доцільність вкладення фінансових засобів саме в даний об'єкт.

Аналіз наукових економічних джерел дозволяє розглянути різні точки зору і провести уточнення визначення сутності поняття "інвестиційна привабливість".

Розглянемо деякі з них:

1) інвестиційна привабливість у загальному сенсі — це інтегральна характеристика, достатня соціально-економічна, організаційно-правова, морально-психологічна і суспільно-політична зацікавленість суб'єкта інвестиційної діяльності вкладати свої кошти у той або інший об'єкт [1, с. 18];

2) інвестиційна привабливість регіону є об'єктивними передумовами для інвестування і кількісно виражається у обсязі капітальних вкладень, які можуть бути залучені до регіону, виходячи з сформованого у ньому інвестиційного потенціалу і рівня інвестиційних ризиків [7];

3) інвестиційна привабливість характеризується через поєднання ознак, засобів, можливостей, що зумовлюють у сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції в країні, регіоні, галузі і т. д. Залежно від часового горизонту аналізу, управління і прогнозування вона може бути поточною і перспективною [6]. Такий підхід пов'язаний з дослідженням дії регіональних і галузевих особливостей, географічного положення та інших чинників, що впливають на інвестиційну привабливість;

4) інвестиційна привабливість підприємства як об'єкту інвестування є важливим показником, під яким слід розуміти його інтегральну характеристику з точки зору наявного стану, можливостей розвитку, обсягів і перспектив отримання і розподілу прибутку, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, ділової активності та рентабельності. Вона поєднує у собі дані про ступінь очікуваної доходності, ризикованості та ліквідності потенційного капіталовкладення [10, с. 322].

Узагальнення наведених положень дозволяє зробити висновок, що інвестиційну привабливість можна досліджувати на різних рівнях в залежності від об'єкта.

У самому широкому розумінні поняття "інвестиційна привабливість" означає наявність таких умов інвестування, які впливають на переваги інвестора у виборі того або іншого об'єкту інвестування. Об'єктом інвестування в даному випадку може бути окремий проект, підприємство, галузь виробництва, регіон або країна в цілому.

Інвестиційна привабливість країни — це сукупна характеристика економічного стану окремої країни з погляду інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення фінансових ресурсів, що істотно впливають на формування прибутковості вкладених коштів і наявності інвестиційних ризиків.

Інвестиційна привабливість регіонів — це складова стабільного соціально-економічного розвитку як регіону, так і країни в цілому. Держава в цьому процесі відіграє роль координуючого центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів.

Тільки у співпраці виробничих структур та органів влади центрального та місцевого рівнів і органів місцевого самоврядування можливо досягти максимально ефективних результатів подолання економічної кризи. Формування об'єктивних передумов стійкого розвитку економіки України та її регіонів неможливо без реального інвестування, оновлення основного капіталу, реструктуризації всієї фінансово-інвестиційної сфери й створення сприятливого інвестиційного клімату як важливої конкурентної переваги подальшого економічного розвитку.

На сучасному етапі розвитку економіки України існує об'єктивна необхідність активізації інвестиційної діяльності, бо саме вона є вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, яка забезпечує стабільне економічне зростання країни в цілому та її регіонів зокрема. Водночас суттєві структурно-технологічні зрушення в економіці, ринковій та інформаційно-комунікаційній інфраструктурі вимагають потужного фінансового забезпечення. Тому в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів проблема визначення пріоритетності їхнього використання є досить актуальною.

Крім того, слід відмітити, що інвестиційна привабливість нерозривно пов'язана з інвестиційним ризиком і спільно використовуються при визначенні рейтингу країни, регіону, галузі, підприємства.

Інвестиційна привабливість підприємства формується на декількох рівнях. Це рівень держави, регіону, галузі та безпосередньо самого підприємства. З ієрархічної точки зору найвищими є фактори, що формують компоненту інвестиційної привабливості на рівні країни. За нею слідує фактори, що обумовлюють привабливість регіону та галузі, яка ієрархічно знаходиться на тому ж рівні, що й регіон. Нижній щабель формують фактори інвестиційної привабливості підприємства.

Інвестиційна привабливість визначається сукупністю факторів, які умовно можна поділити на дві великі групи за критерієм їх змінності або незмінності у часі: жорсткі і м'які фактори [8, с. 379—384].

До жорстких відносять фактори, дію яких неможливо або дуже складно змінити у короткостроковій перспективі, а саме: географічне розташування та площа, наявність природних ресурсів, якість робочої сили, інноваційний потенціал, величина споживчого ринку, розмір ринку бізнес-сегменту, розвиненість інфраструктури. Вони значною мірою визначають інвестиційний потенціал та є базою для середньо- та довгострокових прогнозів розвитку середовища реалізації інвестиційних проектів. Ці фактори можуть бути охарактеризовані за допомогою офіційних статистичних даних.

М'які фактори можуть бути змінні упродовж короткого періоду часу і створюють додаткові бар'єри для реалізації інвестиційних проектів. Фактори, що належать до цієї групи, переважно стосуються сприйняття економічного середовища інвесторами. Кількісно оцінити їх дію можна за допомогою методів якісної статистики, тобто через оцінки та очікування економічних агентів, які приймають інвестиційні рішення. До м'яких факторів відносять: діловий клімат; правила і процедури, що стосуються діяльності підприємств (ефективність державних органів, адміністративні процедури, дотримання прав власності, корупція, місцеві податки та інші платежі), відкритість влади, діловий оптимізм, успішний досвід реалізації інвестиційних проектів.

Таблиця 1. Обсяги інвестицій в економіку України і сільське, лісове та рибне господарство за 2010—2014 роки

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2014 р. до 2010 р., %
Інвестиції в основний капітал, млн грн. – усього	189061	259932	293692	267728	219420	16,1
У т. ч. сільське, лісове та рибне господарство, млн грн.	11568	17039	19411	19059	18796	62,5
у відсотках до загального підсумку	6,1	6,5	6,6	7,1	8,6	2,5 в.п.
Прямі іноземні інвестиції, млн дол. – усього	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4	42,5
У т. ч. сільське, лісове та рибне господарство, млн дол.	680,4	730,7	736,3	728,8	776,9	14,2
у відсотках до загального підсумку	1,7	1,6	1,5	1,3	1,4	-0,3 в.п.

Джерело: розраховано за даними [9, с. 33—34].

Кількісне і якісне оцінювання інвестиційної привабливості різних галузей економіки на сьогоднішній день є першочерговим завданням. Особливо актуальною ця проблема вважається для такої галузі, як сільське господарство, де в силу різних особливостей, об'єктивних і суб'єктивних причин "...рівень інвестиційної привабливості є одним із найнижчих, порівняно з іншими галузями економіки [3, с. 51].

Розвиток вітчизняного сільського господарства, як і будь-якої іншої галузі, потребує масштабних інвестицій. Проблема тут не лише у застарілій матеріально-технічній базі, а й у нагальній необхідності освоєння нових технологій для підвищення конкурентоспроможності галузі.

Село відчуває хронічний дефіцит техніки, особливо на базі якої можна впроваджувати сучасні технології. Більшість існуючої сільськогосподарської техніки застарілих конструкцій. Аграрний сектор має в ній велику потребу, але не має коштів для її купівлі. Тобто реальна потреба в сільськогосподарській техніці аграрної сфери значно перевищує її платоспроможність за тих цін, які склалися на ринку. Зменшити цей розрив, за даної платоспроможності, можна лише зниженням цін на сільськогосподарську техніку, але це проблематично. Вихід у підвищенні фінансової спроможності, рівня прибутковості і рентабельності аграрних господарств, відповідності амортизаційної політики потребам відтворення матеріально-технічної бази [2, с. 125].

Характерною ознакою українських реформ є обвальне за масштабами згорання інвестиційного процесу. Фінансування капітальних вкладень у розвиток аграрних галузей в Україні знизилося за період з 1991 по 2000 рік у 20 разів. У 1999 році інвестиції в основний капітал становили тільки 26,3 % від дореформеного рівня. В той же час інвестиційний спад у 1992—1999 рр. мав структурний характер і визначався сукупним впливом галузевих, технологічних і відтворювальних факторів зміни зрушень у національній економіці.

Останніми роками, після тривалого спаду, інвестиційні процеси в сільському господарстві почали поступово зростати (табл. 1). Зокрема у 2010—2012 роках обсяги інвестицій в основний капітал тут зростали щорічно на 27—41%, стабільно перевищуючи середні темпи по економіці в цілому. Починаючи з 2013 р., ці темпи отримали від'ємне значення: до -1,37 % у сільському господарстві і -18% по країні в цілому. Подібна ситуація і з зовнішніми інвестиціями, які також щорічно збільшувалися, а в останні три роки почали уповільнюватися. Але ж при цьому слід відмітити, що за період з 2010 по 2014 рр. інвестиції в основний капітал у сільському господарстві зросли на 62,5%.

Що стосується поведінки зарубіжних інвесторів, то обсяг прямих іноземних інвестицій за 2010—2014 рр.

збільшився в економіку України на 42,5 %, тоді як в сільське, лісове та рибне господарство він збільшився лише на 14,2 %. При цьому частка інвестицій в ці галузі АПК в обсязі інвестицій в національну економіку дуже незначна, всього 1,4 % у 2014 р.

Зараз економіка України перебуває в дуже складній економічній ситуації, яка зберегла тенденції до погіршення у 2015 році внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації по відношенню до України. Тому питання створення сприятливих умов розвитку бізнес-клімату в Україні залишається одним із найбільш важких, але в той же час і вкрай актуальним.

Низький рівень інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва, на наш погляд, пов'язаний з такими несприятливими умовами, як: 1) вітчизняні і зарубіжні інвестори не мають гарантій щодо повернення своїх вкладень; 2) майже працює такий елемент інвестиційної діяльності як застава майна і землі; 3) висока ризикованість сільськогосподарського виробництва за відсутності розвиненого ринку страхових послуг; 4) відсутність ефективного сучасного менеджменту; 5) низька рентабельність сільськогосподарського виробництва, особливо тваринництва. Виходячи з цього, аграрним господарствам залучити необхідні інвестиційні ресурси дуже складно.

Нині існує необхідність обґрунтування і розробки заходів підвищення інвестиційної привабливості з метою реалізації продовольчої та енергетичної безпеки держави. Виходячи із цієї вимоги, у країні необхідно створювати економічні, організаційні, фінансові і правові умови, що дозволять вітчизняному аграрному товаровиробнику здійснювати розширене відтворення як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок залучених інвестицій. Зарубіжний досвід доводить, що провідні країни світу, не зважаючи на відносно низьку інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва, вкладають у цю галузь значні обсяги державних бюджетних інвестицій.

З метою підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери економіки доцільно здійснювати заходи в наступних напрямках:

- вдосконалення законодавчо-нормативної бази і забезпечення її обов'язкового дотримання всіма суб'єктами економіки;
- захист прав приватної власності;
- створення необхідних елементів інфраструктури ринку землі;
- оптимізація бюджетних інвестицій в аграрну сферу економіки і фінансового оздоровлення сільськогосподарських організацій;
- сприяння залучення іноземних інвестицій;

— створення прозорої системи управління інвестиційними процесами;

— сприяння розвитку сучасних інвестиційних інструментів і технологій, які оптимізують фінансові потоки і знижують ризики у галузі, що зумовлені особливостями руху інвестицій і дією ринкових інструментів;

— управління ризиками — процесами, які мають своєю ціллю зменшити або компенсувати втрати для об'єкта інвестування при настанні несприятливих умов.

Зазначимо, що серед основних причин, які зумовлюють інвестиційні ризики аграрних підприємств, можна виділити:

— по-перше, з нестабільністю дії важелів державного регулювання на ринку аграрної продукції, що проявляється мінливістю макроекономічної політики і законодавчо-правової бази, у відсутності у державній політиці послідовності та системності. Ця нестабільність є основною причиною, яка стримує вкладення капіталу у агропромислове виробництво;

— по-друге, відсутність цивілізованого ринку сільськогосподарських земель, зокрема відсутність можливості використання інституту іпотеки;

— по-третє, мінливість кліматичних умов, погіршення екологічного стану.

Практична реалізація наведених заходів суттєво поліпшить інвестиційний клімат у країні і забезпечить покращення інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва.

ВИСНОВКИ

На інвестиційну діяльність конкретного сільгоспвиробника мають прямий вплив економічні умови функціонування і розвитку всієї галузі сільського господарства. Крім того, виступаючи складовою частиною інвестиційної привабливості галузі через привабливість підприємства виявляється узагальнена характеристика щодо перспективності, вигідності, ефективності і мінімізації ризику вкладення інвестицій. Необхідно зауважити, що проблема оцінки інвестиційної діяльності сільськогосподарського підприємства може бути вирішена лише після визначення усіх факторів, що впливають на її рівень як зовні, тобто з боку держави, регіону та галузі, так і з середини, із боку самого підприємства.

Специфіка сільськогосподарського виробництва передбачає індивідуальний підхід до практичної реалізації кожного напрямку інвестиційної державної політики, що здійснює вплив на рівень інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки України.

Література:

1. Бражко О.В. Особливості формування оцінки інвестиційної привабливості економіки / О.В. Бражко // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 12. — С. 16—20.
2. Васильєв С.В. Інтенсивно-інноваційна складова розвитку аграрного виробництва / С.В. Васильєв, А.О. Сітковська // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення", 1—2 жовтня 2010 р. — Дніпропетровськ, ДРІДУ НАДУ, 2010. — С. 124—126.
3. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: монографія / І.І. Вініченко. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 444 с.

4. Гайдуцький А.П. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // Регіональна економіка. — 2004. — № 4 — С. 81—86.

5. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П.Т. Саблук, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська та ін.; за ред. М.І. Кісіля, М.Ю. Коденської. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 478 с.

6. Мармуль Л.О. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної привабливості регіонів / Л.О. Мармуль, Т.А. Чернявська // Вісник економічної науки України. — 2005. — № 1. — С. 83—89.

7. Мацібора Т.В. Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону / Т.В. Мацібора // Економіка АПК. — 2008. — № 9. — С. 62—65.

8. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. — К.: Національні проекти, 2014. — 389 с.

9. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2014 рік / Державний комітет статистики України. — К., 2015. — 400 с.

10. Хобта В.М. Управління інвестиціями: навч. посіб. / В.М. Хобта. — Донецьк: ДонНТУ, 2006. — 394 с.

References:

1. Brazhko, O.V. (2009), "Features of formation of investment appeal of economy", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 12, pp. 16—20.
 2. Vasil'ev, S.V. and Sitkovska, A.O. (2010), "Intensive and innovative component of agricultural production", *Materiali mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferentsii [Proceedings of the International Scientific Conference], Stalij rozvitok teritorij: problemi ta shljahi virishennja [Sustainable development of territories: problems and solutions]*, Dnipropetrovsk, Ukraine, 1—2 October 2010, pp. 124—126.
 3. Vinichenko, I.I. (2010), *Investicijna dijal'nist' agrarnih pidpriemstv [Investment activity of enterprise's of agricultural]*, Jugo-Vostok, Donec'k, Ukraine.
 4. Hajduts'kyj, A.P. (2004), "Methodological aspects of investment attractiveness of the economy", *Rehional'na ekonomika*, vol. 4, pp. 81—86.
 5. Sabluk, P.T. Kisil', M.I. Kodens'ka, M.Ju. (2005) *Investicijna privablivist' agrarno-promislovogo virobnytva regioniv Ukraini [Investment attractiveness of the agro-industrial regions of Ukraine]*, NSC "Iae", Kyiv, Ukraine.
 6. Marmul', L.O. and Cherniavs'ka, T.A. (2005), "New methodological approaches to the analysis of investment attractiveness of regions", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 83—89.
 7. Matsybora, T.V. (2008), "Problems of definition and assessment of investment potential of the region", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 62—65.
 8. Rating of investment attractiveness of regions of Ukraine (2014), *Institute for Economic Research and Policy Consulting*. — National Projects, Kyiv, Ukraine.
 9. State Statistics Service of Ukraine (2015), "Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy 2014. Statystychnyj zbirnyk" [Agriculture of Ukraine in 2014. Statistical yearbook], *Derzhkostat*, Kyiv, Ukraine.
 10. Khobta, V.M. (2006), *Upravlinnia investytsiamy [Investment Management]*, DonNTU, Donetsk, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 10.05.2016 р.*